

ALAN AYCKBOURN'UN 'ABSURD PERSON SINGULAR' OYUNUNDA EVLİLİK KURUMU⁺

Kağan KAYA*

Özet: Evlilik kurumu bütün toplumların geleceğini biçimlendiren en önemli sosyal kurumdur. Bu çalışmanın amacı, çağdaş İngiliz oyun yazarlarından Alan Ayckbourn'un *Absurd Person Singular* isimli oyununda evlilik kurumu ile ilgili yansıttığı kişisel ve evrensel görüşlerini incelemektir. Ayckbourn'un Scarborough'da altmışlı yıllardan başlayarak, doksanlı yıllara kadar yazıp yönettiği oyunları arasında *Absurd Person Singular*'ın evlilik kurumu bağlamında önemli bir yeri vardır. Oyun, sıradan orta sınıf İngiliz çiftlerin karşı karşıya olduğu duyarsızlık, iletişimsizlik, çatışma, yabancılaşma ve ahlaksal yozlaşma gibi sorunları bir bütün olarak sergiler. Sonuç olarak, bu çalışma, İngiltere'de orta sınıfın evlilikleri üzerine yoğunlaşarak, yazarın sahnesinden kadın-erkek ilişkilerine ve İngiliz evlilik kurumuna bakışını yansıtır.

Anahtar Kelimeler: Alan Ayckbourn, İngiliz Tiyatrosu, evlilik kurumu, kadın-erkek ilişkileri, orta-sınıf.

The Establishment of Marriage in Alan Ayckbourn's 'Absurd Person Singular'

Abstract: The establishment of marriage which forms the future of all communities is the most important social establishment. The aim of this study is to investigate personal and global views of contemporary British playwright, Alan Ayckbourn as reflected in his play called *Absurd Person Singular* concerning with the establishment of marriage. Among Ayckbourn's plays, which were written and put on stage by the playwright from the 1960s to the 1990s in Scarborough, *Absurd Person Singular* has a vital place in terms of the establishment of marriage. As a whole, the play reflects some issues such as; lack of sensibility, lack of communication, alienation and degenerated moral values of an average British middle-class couple comes face to face. As a result,

---

⁺ Bu çalışma Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde 2009 yılında hazırlanan Alan Ayckbourn'un Oyunlarında Aile isimli doktora tezinden esinlenilerek geliştirilmiştir.

^{*} Cumhuriyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü, Sivas.
kkaya@cumhuriyet.edu.tr

this study displays the playwright's views of woman-man relationships and the British establishment of marriage from his stage.

Key Words: Alan Ayckbourn, British Drama, the establishment of marriage, woman-man relationships, middle-class.

Giriş

İnsan sosyal bir varlıktır. Ancak onun diğer canlı türleri ile ortak bir özelliği vardır. İnsan da diğer canlılar gibi kendi soyunu sürdürmek zorundadır. Yetişkin bir insan evlenmek ve yuva kurmak gereksinimi duyar. Bu nedenle kadın ve erkek aralarındaki birlikteliği çoğunlukla bir törenle birleştirir. Bu tören evlilik töreni olarak adlandırılır. Bu biçimde kadın-erkek arasında oluşturulmuş ilk kurum evliliğdir. Günümüzde çiftler, evlilikle başlayan yeni yaşamlarında birbirlerine karşı eşit olmakla yükümlüdürler. Ancak gerçekte demokratik kazanımlar, karşılıklı olarak imzaların atılması ile kâğıt üzerinde kalabilir; evlilik sonrası, daha her şeyin başında, eşler arası bir üstünlük yarışı yaşanabilir. Ruh dünyaları birbirinden farklı kadın ve erkeğin evliliği bu üstünlük yarışından oldukça etkilenir.

Kadının ve erkeğin evlilikle değişen ruh dünyalarının en iyi yansıtıldığı ortam tiyatrodur. Kadın-erkek ilişkileri, İngiliz Tiyatrosu için ise önemli bir kaynaktır. Yirminci yüzyılın ikinci yarısı İngiliz Tiyatrosu için oldukça çalkantılı bir dönemdir. İngiliz Tiyatrosu'nun, bu dönemin büyük bir bölümünde cinsel politikaları sahneye taşıdığı görülür. Ellili yıllar cinsel politikaların daha çok erkek oyun yazarları tarafından sahnede kullanıldığı yıllarken, bu durum yetmişli yılların sonunda değişir. Cinsel politikalar, kadın oyun yazarlarının sahnelerini artık daha çok ve daha güçlü bir biçimde doldurur. Ancak doksanlı yıllara gelindiğinde İngiliz Tiyatrosu'nda yeni ve farklı sesler duyulmaya başlar. Suratına Tiyatro sonrası dönemde, oyun yazarları artık dar ve kendine özgü bir tiyatroyu yetersiz bulur; daha kapsamlı bir tiyatro anlayışını benimserler. Böylece tiyatro, toplumun her kesimine daha sarsıcı bir biçimde seslenen çok güçlü bir yapıya bürünecektir. Böylesi bir değişime karşın İngiliz Tiyatrosu'nda özellikle 1950-2000 yılları arasında "diğer kaygıların cinsel politikalarından daha az göze çarptığı"¹ görülür.

Bu dönemde erkek üstünlüğünü ve kadına nefreti sahnesine taşıyan erkek oyun yazarları yanında, kadınların erkekler karşısında gösterdikleri sessiz tutumu, alaycı ve eleştirel; fakat bir o kadar da gerçekçi ve nesnel bir biçimde yansıtan erkek oyun yazarları da vardır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, sahnesinden Britanyalı kadının ve erkeğin doğasını en çarpıcı bir biçimde yansıtan erkek oyun yazarların başında Alan Ayckbourn yer alır. Ayckbourn,

¹ Andrew Wyllie, *Sex on the Stage: Gender and Sexuality in Post-War British Theatre*, Intellect Books, Bristol/Chicago, 2009, s. 145.

evlilikte kadın-erkek arasındaki duyarsızlık, iletişimsizlik, çatışma, yabancılaşma ve ahlaksal yozlaşma gibi bir dizi sorunu, tiyatro yolu ile irdeleyen önemli bir komedi yazarıdır. Onu farklı kılan şey, evliliklerinde sorunları olan çiftlerin izleyiciyi ağlatmaları yerine onları güldürmeleridir.

Altmışlı yılların sonlarından günümüze kadar Ayckbourn'un eserlerini yorumlayan birçok eleştirmen, hem biçem olarak hem de oyunlarında işlediği konular yönünden yazarın önemli bir aşama kaydettiği düşüncesinde birleşirler. İngiliz yaşamının uygun bir yansıması olarak görülen *Absurd Person Singular* da yazarın gerçekleştirdiği gelişime verilebilecek en önemli örneklerden biridir. "Erkeklerin yakınlarında olup biteni görememeleri, boş adetler, görgüsüzlük içinde sınıf düzeni ve ailedeki evlilik umutsuzluğu"² gibi birçok toplumsal konu ile bağdaştırılabilecek çok boyutlu bir Ayckbourn oyunu olan *Absurd Person Singular* ile yazarın aldığı yol, "hafif bulvar komedisinden, daha karamsar ve ciddi oyunlara doğru"³ önemli bir yoldur. Yazarın kariyerindeki ilerleyiş "çevik bir fars işçisinden, Chekhov biçimi bir komedi yazarına doğru"⁴dur. Ayckbourn da kendi ilerleyişini ve *Absurd Person Singular*'ın derinliğini ve başarısını oyunun ismini ele alarak, "bazen başlıklar oyunun yarısına ulaşır, bazen de oyunun düşüncesinden de öteye gider"⁵ biçiminde özetler. Üç sahnelik oyunun odağındaki çiftler:

*Espri yoksunu Sidney, onun her dediğini yapan ve gördüğü her şeyi takıntılı olarak temizleyen eşi Jane, güçlü cinsel duyguları olan mimar Geoffrey ile onun intiharın eşiğindeki ihmal edilmiş eşi Eva ve dalkavuk bir bankacı olan Ronald ile onun ikiyüzlü, kendini beğenmiş karısı Marion'dur.*⁶

Oyunun konusu da Ayckbourn'un başlığı ve kişileri kadar derindir. Yazar, "tümü komik, yalnız ve yaşamın getirdikleri ile başa çıkamayan"⁷ orta-sınıf üç çiftin inişli çıkışlı iş ve evlilik yaşantılarını, peş peşe üç ayrı yıl sonunda, birer yılbaşı akşamında yansıtmayı amaçlar. İlk olarak 1972 Haziranında Scarborough'da sahnelenen oyun, aynı yıl İngiltere'de *The Evening Standard Drama* ödülünü, yılın en iyi komedisi seçilerek alır. Oyun, daha sonra 1973 Temmuzunda Londra'da Criterion'da, ardından da Münih'te sahnelenir. Oyunun Almanya'da sahnelenmesiyle Ayckbourn'un "eğlenceden sanata"⁸

² Michael Billington, *Alan Ayckbourn: Macmillan Modern Dramatists (Second edition)*, London, Macmillan, 1990, s. 58.

³ T.W. Slover, *The Evaluation of Domestic Themes in a Popular Style in the Plays of Alan Ayckbourn*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, The University of Michigan, Michigan, 1993, s. 2.

⁴ Sidney Howard White, *Alan Ayckbourn: Twayne English Authors Series*, Boston, 1984, s. XIV.

⁵ Ian Watson, *Conversations with Ayckbourn*, Faber and Faber, London/Boston, 1988, s. 74.

⁶ Dominic Shellard, *British Theatre Since the War*, Yale University Press, New Haven and London, 1999, s. 172.

⁷ Michael Billington, *Alan Ayckbourn*, 1990, s. 58.

⁸ Paul Allen, *Alan Ayckbourn: Grinning at the Edge*, Continuum, New York, 2002, s. 138.

geçtiği söylenir. Sonuçta, *Absurd Person Singular*, yazarın tiyatro kariyerindeki önemli dönüm noktalarından birini oluşturur.

Evlilikte Duyarsızlık, İletişimsizlik ve Çatışma

Ayckbourn'un erkek kişilerinin ortak özelliklerinden biri evliliklerinde eşleriyle içinde buldukları iletişim sorununun bir parçası olduklarını görmezden gelmeleridir. Onlar eşleriyle böyle bir sorun yokmuş gibi yaparlar. Yazarın çoğu evli erkek kişisi böyle bir sorunun kendileriyle ilgili olabileceğini akıllarına bile getirmez. Bu nedenle Ayckbourn'un evli kadın kişileri hiçbir zaman kendi sorunlarını kocalarıyla paylaşabilecek uygun bir ev ortamı bulamazlar. Böyle bir ortamı bulsalar bile karşılarında onları dinleyip, anlayabilecek duyarlılıkta kocalar yoktur. Oysa iletişim kurmak karşılıklı yapılabilen bir eylem olup, bu eylemin sağlıklı ya da yetersiz olması, iletişim içinde olan kişilerin ortak yanışı olarak görülür. Ayckbourn'un kadın kişileri, eşleriyle iletişime geçmekte ne kadar beceriksizlerse ve suçlularsa, erkek kişileri de eşleriyle iletişimi bozmakla en az onlar kadar suçludurlar. Bu nedenle çiftlerin aralarında her an bir çatışmanın olması kaçınılmazdır.

Oyunun ilk sahnesi böyle çiftlerden birinin banliyöye özgü evlerinin gösterişsiz tipik İngiliz mutfağında başlar. Sidney ve Jane Hopcroft renkli fakat çatışan bir çifttir. Jane otuzlarında bir ev kadını, Sidney de aynı yaşlarda bir mimardır. Ayckbourn, ilk olarak yaşamında özellikle tek ve en önemli hedefi sosyal basamakları tırmanmak olan, bu nedenle de oldukça bencil ve acımasız bir koca olan Sidney ile ona boyun eğen, kendinden ödün veren ve içine kapanık Jane arasındaki uyumsuz evlilik ilişkisini gözler önüne serer.

Sidney ve Jane gibi birbirlerine ters eşlerin evlilik ilişkisinde sorunların asıl nedeninin Sidney'in kadınlarla ilgili taşıdığı düşünceler olduğunu söylemek doğru olur. Sidney iş yaşamındaki basamakları tırmanma yarışında o kadar çok bencil davranışlar sergilemektedir ki eşi Jane'in mutsuzluğu onun için hiç önemli değildir. Duyarsız Sidney'in, eşi ile tüm ilişkileri tamamıyla kişisel çıkarlarına dayanır. Evinin tek patronu olarak davranan Sidney'e göre, kadının yeri evidir ve özellikle de mutfaktır. Onun bu düşüncesi "önemli bir kültürel değişiklik olarak kadının eğitim ve iş durumundaki yükselişinin, cinsiyet eşitliğine yol açmadığı"⁹ düşüncesiyle örtüşmektedir. Bu nedenle doğal olarak Sidney'e göre Jane yalnızca evinin işçisi olmalıdır. Sonuçta Sidney'in eşini sömürdüğünün ve evliliğindeki çatışmanın mimarı olduğunun söylenmesi hiç de yanlış olmaz.

Sidney'in eşini sömürmesinin nedeni onun iş dünyasının değişmesiyle ilişkilendirilmelidir. Çünkü iş çevresinin değişmesiyle kültürel çevresi de

⁹ Bert N. Adams, "Families and Family Study in International Perspective," *Journal of Marriage and Family*, 66, 2004, s. 1081.

değişen Sidney'in toplumsal statüsü ve rolü de değişmiş, buna bağlı olarak da onların yaşamı farklılaşmıştır. Bu durum Sidney ve Jane arasında önemli bir kültürel uyumsuzluk oluşturmuştur.

Bu tür bir anlaşmazlığın ve uyumsuzluğun ilk izleri, çiftin yılbaşı eğlencesi için konuklarını beklerken görülür. Sidney'in "amiral" diye çağırdığı Jane'in mutfaktaki temizlik işleri henüz sona ermemiştir. Ama o, bu geceyi çok önemsemesine karşın eşine eğlence hazırlığında hiçbir biçimde yardım etmemektedir. Sidney'in oyundaki erkek egemenliğinin ve sömürsünün ilk kanıtı olarak da değerlendirilebilecek bu davranışı çift arasındaki çatışmanın kaynağını oluşturur. Sidney, Jane'in düşüncelerine ve kişiliğine saygı göstermeyerek onunla sık sık alay eder:

Sidney: Canım! Canım! Hayret! Gerek var mı hiç? Tam bir savaş gemisi gibi. Sana Kraliyet Donamasında gereksinim duyarlar.

Jane: Saçma...

Sidney: Hayır. Kraliyet Donanması...

Jane: Saçma.¹⁰

Sidney'in Jane'i sömürmesi için aslında özel bir çaba harcamasına gerek yoktur. Çünkü Jane kendini şaşırtıcı derecede ev işlerine adanmıştır. "Bütün kadınlar mutfakla ilgilenir"¹¹ diyen Jane, kocasının oluşturduğu çatışma ortamından uzak kalmaya çalışan sıradan bir ev kadını görüntüsü çizer. Evinin tüm temizliğini ve düzenini yalnız başına sağlamaya çalışır. Jane'in tek isteği, bir böcek spreyi ile oda kokusunu ayırt edemeyecek kadar beceriksiz olan kocasının ayakaltında dolaşmamasıdır.

Jane'in o an için kocasının ev işlerine engel olmaması için çaba göstermesi ve titiz davranmasının nedenlerinden biri, eşinin önemli konuklar önünde hiç sıkıntı yaşamamasını içtenlikle isteyişindedir. O, Sidney gibi duyarsız biri değil, onu gerçekten seven sayan bir eştir. Her ne kadar Sidney bunu anlamasa da Jane, ona o geceyi en az kocası kadar önemseydiğini sözleriyle de gösterir:

Jane: Senin küçük düşmeni istemiyorum. Benim yüzümden küçük düşme. Her şeyin senin için güzel görünmesini istiyorum. Seni küçük düşürmek istemiyorum.

Sidney: Henüz hiç yapmadın...

Jane: Hayır ama bu gece özel, değil mi?¹²

Onların eğlence hazırlıkları sırasında konuşmalarının ardından konuklarının gelmeye başladığına tanıklık edilir. Konuklardan ilk gelenler, oyun boyunca

¹⁰ Alan Ayckbourn, *Three Plays: Bedroom Farce, Absurd Person Singular, Absent Friends*, Penguin Books, London, 1979, s. 13.

¹¹ A.g.y., s. 2

¹² Alan Ayckbourn, *Three Plays*, 1979, s. 17.

sahne dışı kişiler olarak kalacak olan ve yalnızca mutfak kapısı aralandıkça, bol bol kahkahalarıyla karşılaşılacak öğretmen Dick ve Lottie çiftidir. Dick ve Lottie'den kısa bir süre sonra Geoffrey ve Eva çifti ile Ronald ve Marion çifti gelir. Artık eğlence başlar ve içecekler servis edilir.

Jane açısından ise gecenin pek de iyi başlamadığı söylenebilir. Çünkü Sidney, soda şişesini açarken, sodayı Ronald'ın üzerine kazayla fıskırtan Jane'i bir çocuğu azarlarcasına üzer. O, bir arkadaş grubu içerisinde yanlış bir davranışla eşini küçük düşürecek biçimde konuşur:

Sidney: Şey, ne başlangıç, ama? Akşama ne büyük bir başlangıç. Gerçekten, Jane.

Jane: Çok üzgünüm. Böyle fıskıracağı düşünemedim.

Ronald: Olsun. Aldatan şeyler, soda sifonları. Ya üzerine fıskırır ya da kuru bir çağıldır. Hiçbir zaman bir orta yolu yoktur.¹³

Ronald yaşananlar karşısında aslında dostça bir espri yaparak çatışma ortamını yumuşatma çabası içindeyken, Sidney evin gerçek amirali olarak, Jane'i sözleriyle ne kadar kırdığının farkında bile değildir. Sidney, "karısını bir tür toplumsal maskot olarak görür."¹⁴ Onun Jane'e evin külkedisiymiş gibi davranması da bunun en önemli delilidir. Sidney sürekli olarak Jane'e evin bir hizmetçisi gibi davranır. Oysaki Sidney ve Jane Hopcroft aynı sosyal sınıftan gelmektedirler. Ama onların aralarında cinsler arası olması gereken bir eşitlikten hiçbir biçimde söz edilemez. Birbirlerine düşünce olarak oldukça uzaktırlar. Onların aralarında yalnızca fiziksel ve yapay bir yakınlık vardır. Bu yüzden Sidney ve Jane arasında her an bir çatışmanın olması da çok doğaldır. Bu çatışmanın asıl sorumlusu da eşyle hiç iletişim kuramayan Sidney'dir.

Geoffrey ve Eva isimli diğer çiftin de gelmesiyle Sidney ve Jane arasında daha büyük bir iletişimsizlik sorunu ve buna bağlı olarak büyük bir çatışma ortamı gözlenir. Çünkü eğlence sürdükçe içeceklerin bir bölümünün yetmeyeceği anlaşılır. Sidney içeceklerin satın alınması sorumluluğunu da önceden eşine yüklemiştir. Ona göre Jane, içeceklerin bitebileceğini önceden kestirmelidir. Bu nedenle dışarda aşırı yağmur da olsa, Jane, kocası için dışarı çıkıp, soda alacaktır. Kocasıyla arasında daha ciddi bir sorun olmaması için uğraşan Jane, giyindikten hemen sonra mutfaktan dışarıya açılan arka kapıdan sessizce çıkar ama geri döndüğünde kapıyı açık bulmak istediğinden aralık bırakır. Bu davranışın ona ileride pahalıya patlayacağından ise habersizdir.

Sidney ise Jane dışarıdayken ilaçlarını içmek üzere mutfaka gelen Eva ile eğlence ortamı içerisinde konuşur. Onların konuşmaları sırasında Eva'nın içki içmesinden rahatsız olduğu halde eşi Geoffrey'yi kendisinin uyaramadığına, bunu Sidney'den istediğine tanık olunur. Eva ve Geoffrey çiftinin evliliklerinin

¹³ A.g.y., s. 22.

¹⁴ Michael Billington, *Alan Ayckbourn*, 1990, s. 59.

yolunda gitmediğini belirgin bir biçimde gösteren bu konuşma, onların oyunun çatışma içindeki ikinci çifti olduğunu da ortaya koyar:

Eva: Kocama yine içerse, eve gideceğimi söyler misin, lütfen?

Sidney: Şey, sanırım bunu, karısı olarak senin söylemen daha iyi olur.

Eva: Gerçekten onun beni dinleyeceğini mi sanıyorsun? O, benim burada olduğumu bile bilmez. Ona göre, benim varlığım onun benimle evlenmesiyle sona erdi. Ben, yalnızca bir evlilik sözleşmesi üzerinde utandırıcı bir lekeyim.¹⁵

Sidney Eva'nın eşinden yakınmasını dinlerken, Jane dışarıdan sırlısklam bir biçimde eve döner. Onun bu biçimde eve dönüşü kocasıyla arasında başka bir tartışmayı doğurur. Önce Jane'i fark eden Sidney, onun o kılıkla görünmemesi için kapıyı yüzüne kapatır. Sidney'in eşini gizlemeye çalışması, onun eşinin varlığına bile katlanamadığı gerçeğini acı bir biçimde ortaya çıkarır. Eşler birbirlerini ya var ederler, ya da yok ederler. Bir bireyin en önemli duygusal gereksinimi, çevresindeki insanların onun varlığını benimsemeleridir. Jane ise eşinden böyle bir yaklaşımı hiçbir zaman görmez. Her zaman olduğu gibi o yine yok sayılır. Dışarıdan döndüğünde kocası tarafından evine alınmayan Jane, evinin ön kapısına yönelir, kapıyı eşinin açacağını umarak zili çalar. Kapıyı açan Ronald'tan gizlenip onun karşısına çıkmaz. Bir süre sonra zile bir kez daha basar, kapıyı yine Ronald açar ama Jane'i tanıyamaz. Sonunda Jane kimseye kendini belli etmeden ön kapıdan hızla mutfığa geçer. Bu davranışı da Sidney'i çıldırtmaya yeter. Yaşanan bu olay, ikili arasında yeni bir tartışmayı alevlendirir:

Sidney: Ne yaptığını sanıyorsun?

Jane: Çıktım; dışarı çıktım. Soda için.

Sidney: Bu biçimde mi?

Jane: Bulamadım. Böyle olmasını ben istemedim.

Sidney: Dışarı çıktın ve bu biçimde tekrar döndün, öyle mi?¹⁶

Sidney eşinin eve geliş biçiminden hoşnut olmadığı için bu olayı çok büyütür. O an Sidney için arkadaşları kendi eşinden önde gelmektedir. Jane'in eğlence düzeni için uğraşlarının Sidney'e göre hiçbir önemi yoktur. Bu nedenle onun kalbini bir kez daha kırar. Ondan bir ev sahibesi olarak içerideki tüm konuklardan özür dilemesini bile ister:

Sidney: Bir ev sahibesi olarak saygın bir kokteyl partisinin ortasından bu kılığınla özür dilemeksizin yürüyüp, geçemezsin.

Jane: Yapamadım.

Sidney: Üstündekileri çıkart, içeriye gir ve açıkla.

¹⁵ Alan Ayckbourn, *Three Plays*, 1979, s. 33.

¹⁶ A.g.y., s. 35.

Jane: Yalnızca yatmak istiyorum.

*Sidney: Yatamazsın. Ondokuz kırkbeşte olmaz. Şimdi montunu çıkart.*¹⁷

Sidney'in Jane ile yaptığı bu konuşmada kullandığı dil çok kaba ve küçümseyicidir. Onların konuşmaları iki eş arasında olması gereken güzel bir konuşmadan oldukça uzaktır. Sidney'in sözleri emirler de içerir. O, sözde önemli konukları uğruna eşine saygısızca davranmaktadır; ona eşi gibi davranmamaktadır. Aslında konuklar eğlence ortamı içerisinde ne Jane'i içeriye hızla geçtiğinde tanıdımlardır ne de bu davranışın kaba bir davranış olduğunu bildirmişlerdir. Jane'in davranışının büyütülecek bir yanı olmamasına karşın, Sidney onun kendisini utandırdığını düşünerek, eşinin varlığından iyice rahatsız olur.

Oysaki eşler birbirlerine değer verdikleri ölçüde birbirlerinin değerini çok daha iyi anlar. Çünkü "aile üyelerinin birbirlerine sağlayabilecekleri en önemli yardım, birbirinin var oluşuna katkıda bulunmaktır. Birbirini var etmektir."¹⁸ Eşlerin birbirlerine duydukları saygının temelini bu oluşturur. Oysa Sidney, evliliği yeterince özümseyememiş bir kocadır. Sidney'in bu davranışları eşine karşı yabancılaştığının önemli bir göstergesidir. Sidney, partiye katılan tüm konuklarıyla güzel güzel anlaşırken, sıra eşine geldiğinde aynı anlayışı ona kesinlikle göstermez. Mutfakta yalnız kaldıkları bir an olayı eşiyile tartışan Jane de eşinin ondan daha çok utanmaması için Ronald'ın mutfığa gelişiyle şapkasını masasının üzerinde unutarak, kendini oradan bahçeye atar.

Özgüvenini tamamıyla kaybetmiş Jane, izleyici için gülünç sonuçlar doğuran bu kadar çok kabalıkla karşı karşıya gelse bile "evde ve eşinin iş yerinde günlük işlerle o kadar oyalanır ki, ne kadar mutsuz olduğunu ayırmayacak zamanı kalmaz."¹⁹ Bu nedenle de o aslında Sidney ile hiçbir zaman mutlu değildir. Jane, yalnızca eşini mutlu etmek için yaşıyordur. Eşini mutlu etmek pahasına yapmayacağı şey yoktur.

Ayckbourn'un evli kadın kişileri, tüm beceriksizlikleri yetmezmiş gibi, zaman zaman kocalarının yaptığı gibi kendilerini boş ev işlerine adarlar. Bu şekilde hem evlilik sorunlarını çözmekten kaçtıklarını, hem de evliliklerindeki gerçek sorunlarla yüzleşmekten korktuklarını gösterirler. Jane de Ayckbourn'un bu kadın kişilerinden biridir. Onun dünyası aslında eşinin dünyasından çok uzaktadır ve boştur.

Oyunda birbirlerine uzak olan yalnızca Jane-Sidney çifti değildir. Geoffrey de eşine karşı oldukça yabancılaşmıştır. Geoffrey erkekler arasında geçen konuşma sırasında kadınlardan söz açılmışken, kendisinin evliliğe nasıl

¹⁷ Alan Ayckbourn, *Three Plays*, 1979, s. 36.

¹⁸ Alev Önder, *Ailede İletişim: Konuşarak ve Dinleyerek Anlaşalım*, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul, 2004, s. 36.

¹⁹ Albert E. Kalson, *Laughter in the Dark: The Plays of Alan Ayckbourn*, Farleigh Dickinson University Press, Rutherford NJ., 1993, s. 94.

alışamadığını ve eşine ne kadar yabancılaştığını aşağıdaki konuşmada sergilenen biçimiyle gösterir:

Geoffrey: Seninkini ne yaptın? Onu bahçeye mi gömdün?

Sidney: Ne? Hayır, hayır. O, buralarda bir yerlerde.

Geoffrey: Bazen ben de benimkini kaybedebilsem. Onu ve şu köpeği... Bana neredeyse evde yer yok. İkisinin arasındayım. Evi tamamıyla döküntüye çevirdiler. Gerçi, ona düşkünüm, tanrı onu korusun, o hoş bir bayan -ama hiçbir şeyden anlamıyor. Gerçekten anlamıyor.²⁰

Geoffrey'nin evliliği nasıl algıladığını gösteren konuşması, onun eşi Eva ile ilgili yakınmalarını da gözler önüne serer. Geoffrey'nin eşiyle hiç paylaşmadığı başka bir yaşam biçimi olduğu oldukça belirgindir. Ayckbourn'un erkek kişileri arasında belki de en ikiyüzlü, içten pazarlıklı ve kadınlara düşkün kişisi Geoffrey'dir. Onun özellikle aldatmaya eğilimli olması, bazen eşinin peşinde olmasını bile istemeyişi, kendisinin evlilik düşüncesini bilinçli ve özverili bir biçimde özümseyememiş bir erkek oluşundandır. Onun sözleri aynı zamanda ileride Eva ve Geoffrey arasında yaşanabilecek olası sorunların ilk habercisidir.

Geoffrey ve Eva arasında yaşanabilecek bir sorunun ahlaksal yozlaşmaya dayalı olabileceğini kestirmek hiç de güç değildir. Çünkü Geoffrey'nin erkek arkadaşlarıyla konuşması sırasında onun Eva ile olan evliliğinde tek patron olduğu fakat aynı zamanda özgür olduğu belirgin bir biçimde görülür. O, dediğim dedik bir erkek izlenimi verir. Kendisine göre partide bulunan diğer erkekleri imrendirecek bir evlilik ilişkisine sahiptir ve bununla övünmektedir:

Geoffrey: Eva benimle yaşamayı tercih ettiğine göre, benim kurallarımla yaşar. Biz bunu hep açığa kavuşturduk. O, bir aşamaya kadar kendi hayatını yaşar, ben de kendiminkini yaşarım.

Sidney: Öyle mi? Ya?

Ronald: Bir ara Marion ile konuşsana.

Geoffrey: Ne demek? Zevkle...²¹

Geoffrey'nin sözleri, onun eşine değer vermeyen ve Jane'e kölesiymiş gibi davranan Sidney'den hiçbir farkı olmadığını da göstermeye yeter. Geoffrey ve Eva'nın evliliği çoktan kâğıt üzerinde kalmıştır. Geoffrey'nin eşini köşeye sıkıştırdığı, onu kendi isteklerine göre kısıtladığı ve en önemlisi bir kadın avcısı olduğu çok açıktır. Geoffrey erkekler arasındaki konuşmanın uzaması nedeniyle Eva'nın serzenişini sonrası kabalaşır. Herkesin önünde Eva'ya: "Görüyorsunuz ya, bizsiz yapamazlar"²² diyerek, eşini yok sayar.

²⁰ Alan Ayckbourn, *Three Plays*, 1979, s. 41.

²¹ Alan Ayckbourn, *Three Plays*, 1979, s. 42.

²² A.g.y., s. 42.

Eril gücün oyundaki en önemli temsilcisi olan Geoffrey, eşine böyle davranırken, gerçekte tüm kadınların güçsüz ve tek başlarına ayakta duramayan varlıklar olduklarını düşünmektedir. Eva da onun sözlerini doğrularcasına “senin evin, senin köpeğin, senin araban, senin karın-hepimiz seniniz, canım”²³ diyerek, Ayckbourn’un güçsüz kadın kişilerinden biri olduğunu kanıtlar. Geoffrey ve Eva arasında geçen tartışma partinin bitmesiyle son bulur.

Bütün konukların partiden ayrılmalarından sonra Sidney de kendini tekrar dışarı atmış olan Jane’i içeri alır. Botlarındaki suyu boşaltan Jane eşiyile baş başa kalır. Çift arkadaşlarıyla geçirdikleri geceyi değerlendirir. O an Sidney için önemli olan tek şey, partinin sorunsuz geçmiş olmasıdır. Sidney, böyle bir geceden sonra hasta olması işten bile olmayan eşi için kaygılanacağına, oldukça mutludur. Ona göre eşinin tüm yanlışlarına karşın eğlence kendisini mutlu etmiştir:

Sidney: Aslında her şey oldukça başarılı geçti.

Jane: İyi, memnun oldum.

*Sidney: Ben de. Bu insanlar yalnızca sıradan insanlar değiller. Onlar gelecekte bizim için çok yararlı olabilecek insanlar.*²⁴

Sidney, sözleriyle bir kez daha ne kadar kendini düşünen ve sınıfsal yükselişi için yapmayacağı şey olmayan bir kişi olduğunu gösterir. Gecenin ardından eşine bir teşekkürü bile çok görür. Onun için kariyeri, çevresindeki her şeyden; eşinden bile önde gelir. Jane, neredeyse tüm akşamı kocası için dışarıda geçirmiştir ama eğlence sonrası Sidney’in karısına ev işlerinde yardım etmesi bir yana, onun düşündüğü tek şey televizyonda tek başına izleyeceği yılbaşı programlarıdır. Sidney, açgözlü ve özdekçi kimliğiyle Ayckbourn’un erkek kişileri arasında sıra dışı bir yere sahiptir. Jane’in de kendisi gibi olmasını ister. Ancak Jane’in ona ayak uydurması hiç de kolay olmayacaktır.

Evlilikte Yabancılaşma, Ahlaksal Yozlaşma ve Kadının Sessizliği

Ayckbourn, ikinci sahneyi sabahın ilk saatlerine kadar evliliklerini masaya yatırdıklarından, verdikleri partiye hazırlıksız olarak yakalanan Eva ve Geoffrey Jackson’ların evlilik ilişkisinin son durumunu yansıtarak açar. Gerçekte makyajsız ve gözleri şişmiş Eva’nın önünde duran bir parça kâğıda bir şeyler karalayarak, mutfak masasında bir başına oturuyor olması çok şey anlatmaktadır. O, sessizliğe bürünmüştür. Yılbaşı eğlencesi onun umurunda bile değildir. Çünkü beş yıldır evli olan çift yaşadıkları tartışmalardan sonra ayrılmanın eşiğindedir. Yaşanan tartışmanın daha çok Eva’yı olumsuz etkilediği belirgindir. Ayckbourn bu sahnede “gerçek bir fırtına patlatır.”²⁵ Fırtınanın

²³ A.g.y., s. 43.

²⁴ A.g.y., s. 45.

²⁵ Sidney Howard White, *Alan Ayckbourn*, 1984, s. 53.

merkezinde Eva bulunmaktadır. Eva'nın sahne boyu suskunluğu bu fırtınanın sessiz olduğunu düşündürür.

Doğrusu Eva'nın sessizliği eşlerin birbirlerine ne kadar yabancılaştıklarının göstergesidir. Eva ile Geoffrey arasında sahne boyunca gerçek anlamda bir diyalog geçmez. Yalnızca Geoffrey'nin monologlarına rastlanır. Geoffrey, Eva ile tek yanlı olarak iletişim kurmaya çalışır. Oysaki iletişimin anlaşmazlıklara yol açmaması,

Herhangi bir insan ilişkisinde işlevsel olabilmesi, bir anlamda karşılıklı olarak bir aktarımın gerçekleşebilmesi, söz konusu iletişimin monolog değil, diyalog olmasına bağlıdır. [Fakat] birçok insan iletişimde daha çok kendi düşüncelerini, isteklerini ve ihtiyaçlarını ifade etmekten hoşlanır.²⁶

Geoffrey bu basit iletişim kuralına uymaz; monologlarının eşi ile arasında anlaşmazlıklar doğurduğunu anlamaz. Ancak bu monologlar izleyici için çiftin evliliklerinde geldikleri son noktayı anlamasına katkıda bulunur. Gerçekte onların evliliklerindeki tüm sorunların Geoffrey'nin eşini hiç dinlemediğinden kaynaklandığını söylemek yetersizdir. Geoffrey'nin kişisel düşüncelerini yansıttığı bu monologlardan birinde, onların evliliğinin neden sona ermek üzere olduğu ve suçun kimde olduğu daha da belirginleşir:

Bugün ya da yarın birimiz yaşamımızda bir kez olsun gerçekten olumlu bir şey yapmak zorundayız -her ikimizin iyiliği için... Senin ve benim için olabilecek en iyi şey benim gidip, Sally ile yaşamam. Tamamen haklıydın... Yetişkinsek, aşk hastası çocuklar gibi davranma. Sally ve ben birlikte başka bir yer buluruz- ve bu arada sen de kendine gelmiş olursun. Biliyorsun ki birbirimizi yine görebiliriz. Gerçekten söylemek istediğim şey; tüm bu saçmalığı sürdürmeyelim... 'Tamamen hoşça kal, seni hiçbir zaman görmek istemiyorum' da demeyelim. Çünkü ben seni tekrar görmek istiyorum. Her zaman isteyeceğim... Beş yılı bir yana fırlatıp atamayız, değil mi? Eva! Eva! Eğer orada oturup, kendini bir şekilde bunun için suçluyorsan, yapma. Tüm suç benim, aşkım, tüm suç benim...²⁷

Eşini aldattığını açık açık ona söyleyen Geoffrey'nin bu pişkin sözleri Eva'nın düşüncelerini değiştirebilecek ya da onun kendini iyi hissetmesini sağlayacak sözler değildir. Geoffrey'nin konuşması Eva'yı başka bir çatışmanın ortasına da itmez çünkü o da kocasına yeteri kadar uzaktır. Çünkü evlilikte karşılaşılabilecek en ciddi sorun ahlaksal olandır. Eşlerden birinin evlilik dışı ilişki içinde olması, evlilikte ve ailede yaşanan ahlaksal çöküntüye verilebilecek en acı örnektir. Bu nedenle Geoffrey'nin evlilik ve eşine bağlılık yönünden söylediği sözler ahlaksal bir tartışma yaratırken, onun evlilikten ne anladığını da göstermeye yeter: "Diğer erkekler ev kurabiliyorlar ve yaşamlarının geri

²⁶ Alev Önder, *Ailede İletişim*, 2004, ss. 26-27.

²⁷ Alan Ayckbourn, *Three Plays*, 1979, s. 49.

kalanını tek bir kadın ile beraber oldukça da mutlu geçirebiliyorlar. Bu, harika bir şey. Bunu kıskanmadığımı mı düşünüyorsun?"²⁸

Geoffrey bu kadar konuşmadan sonra Eva'nın hiçbir tepki vermeyişi üzerine eğlence için eve çeki düzen vermeye koyulurken, Eva da onu dinlemek yerine önündeki kâğıda bir şeyler karalamaya devam eder. Karaladıklarının bir intihar notu olduğunu kestirmek güç değildir. Çünkü Eva, Ayckbourn'un güçsüz evli kadın kişilerinden biridir. Yazarın evli kadın kişileri, eşlerinin evliliklerini bozguna uğratmaları karşısında onlara herhangi bir karşı planla yanıt verebilecek kadar zeki değillerdir. Onlar, evliliklerini koruma içgüdüsüyle çoğunlukla herhangi bir öç alma duygusuna da kapılmazlar. Böyle bir öç alma planını yapsalar dahi, onu kendilerinin yararına sonlandırmayı başaramayacak kadar güçsüzdürler. Cinselliği bile eşlerinin, kendilerini taparcasına sevmelerini sağlayacak bir oyun olarak kullanma akıllılığını göstermezler. Onlar, kocalarının kendilerine yaptıkları karşısında yenilgiyi çoktan kabullenmişlerdir.

Üstelik Ayckbourn'un kadın kişilerinin sessizlikleri ve eylemsizlikleri, Geoffrey ile Eva ilişkisinde olduğu gibi içinden çıkılmaz başka evlilik sorunları da doğurur. Örneğin, Eva'nın suskunluğu, Geoffrey'yi zaman zaman çileden çıkarmaya yeter. Geoffrey, eşini aldatması yetmezmiş gibi, bir de ona karşı güç gösterisine girişir. Geoffrey'nin sözleri, onun evdeki bu suskunluk üzerine eşine karşı birçok kez fiziksel şiddet uyguladığını açığa çıkarır:

*Eva! Eva! Sabırlı olmaya çalışıyorum... Ama biliyorum ki bir iki dakika içinde sabrım taşacak. Ve sonra ne olacağını ikimiz de çok iyi biliyoruz, değil mi? Sana vuracağım ve sen de... Misilleme yoluyla, her zamanki gibi dolanıp, evdeki her şeyi parçalayacaksın. Ve çıkıp, yarın kahvaltı saatinde geleceksin.*²⁹

Çoğu eleştirmen, Eva-Geoffrey çiftinin ahlaksal çöküntü içindeki evliliklerinin gözler önüne serildiği oyunun ikinci yılbaşı gecesinin en eğlenceli Ayckbourn sahnelerinden biri olduğu görüşünde birleşir. Çünkü eşinin uzun ve anlamsız konuşmalarının bitmesinin ardından, her fırsatta intihar etmeye çalışan Eva ile onu rastlantı sonucu engelleyen arkadaşları arasında yaşananlar oldukça gülünçtür. Aldatan kocası yüzünden yaşamına son vermek isteyen evli bir kadının traji-komik durumunun yansıtıldığı eğlence, Geoffrey'nin gelen konukları karşılamasıyla başlar. Bu arada Eva önce yazdığı intihar notunu masaya bir bıçakla tutturarak, mutfak penceresinin kenarına oturur. Onun amacı kendini boşluğa bırakarak intihar etmektir. Jane ve Sidney'i içeri alan Geoffrey, mutfığa döndüğünde Eva'yı pencere kenarına oturmuş görünce onu oradan güçlükle indirir. Eva pencereden inse bile onun intihar etmekten vazgeçtiğini söylemek güçtür. Bu yüzden Geoffrey doktoru arar. Bu arada Eva, kafasının fırına girip girmediğini kontrol ederken, mutfığa giren titiz Jane, onun temizlik

²⁸ A.g.y., s. 49.

²⁹ A.g.y., s. 51.

yaptığını düşünerek, ona yardım eli uzatır. Geoffrey de Eva'nın doktorunun nerede olduğunu öğrenmesine karşın, telefonunu öğrenemez ve Eva'yı Jane'e bırakarak, doktoru getirmek için evden çıkar. Jane, mutfaktaki gerçeklerden habersiz, fırını temizleme işine dönerken, Eva da ulaştığı uyku haplarını içmek için musluktan bardağına su alır, ama eli ilaç şişesine çarpar ve ilaçlar lavaboya dökülür. Bir çatalla onları çıkartmaya çalışırken, içeri Sidney girer ve onun lavaboyu açmaya çalıştığını düşünür. Eva'nın masanın üzerinde duran intihar notunu hiç okumadan alıp, üzerine sözde tıkanan lavaboyu nasıl açacağını çizer. Üstelik arabasından alet çantasını bile getirir. Bu sırada Eva ise çamaşır makinesinin yanından bir ip alır. Bu kez de amacı kendini asmaktır. İpi ampul taşıyıcısına bağlarken, tüm duy ünitesi düşer. Tam o anda mutfığa giren Ronald, Eva'nın ampul değiştirmeye çalıştığını düşünür. Ronald lambayla uğraşmaya başlar ama kopan kablo açıktadır. Eva açıktaki kabloya dokunmak isterken, bu kez de Jane, Eva'yı fark eder ve hep birlikte onu sandalyeye oturturlar. Onlar tekrar uğraştıkları işlerine döndüklerinde, Eva yeni bir intihar notu yazar. O an mutfığa Marion girer. Eva orada bulduğu boyayı içmek üzereyken, onu bu kez de Marion engeller. Lambayla uğraşan Ronald'ın yere bir vida düşürmesiyle, herkes vidayı aramaya koyulur. Marion ise vidayı görmelerine yardımcı olmak için lambanın düğmesine basınca, Ronald elektriğe çarpılıp, acıyla sallanmaya başlar. Lambanın anahtarı kapatılır ama Ronald güçlkle kendine gelir. Eva ve Geoffrey arasındaki ahlaksal çöküntünün yol açtığı son noktayı gösteren eğlence de Eva'nın ilk kez ağzını açıp, umutsuzca sevgi dolu bir yılbaşı şarkısı söylemeye başlaması, ona oradaki konukların katılması ve Geoffrey'nin doktoru eve getirmesiyle sona erer.

Gerçekte gece boyunca Eva'nın dostlarının, onun intihar girişimlerini önleme davranışlarını, Ayckbourn'un oyuna bilinçli olarak eklediği, toplumun evlilik kurumuna karşı gösterdiği genel koruyucu davranışlar olarak algılamak yerinde olur. Çünkü çoğu toplum her ne biçimde olursa olsun evli bir kadının, evliliği bozma girişimini duyarlılıkla ve olgunlukla karşılamaz. Çoğu toplumda evlilik kurumunun saygınlığını korumak amacıyla yazılı olmayan katı kuralların yalnızca kadın için uygulandığı görülür. Toplum, evliliğin bozulması ya da böylesi bir davranışa girişilmesi karşısında erkekte çok kadını güç durumda bırakan ortak bir davranış sergiler. Özellikle Doğu toplumlarında görülse de zaman zaman Batı'da da böylesi bir geleneğin olduğu bir gerçektir. Eva'nın intiharının dostları tarafından önlenmesi de başta, yalnızca onun yaşamını korumaya yönelik içgüdüsel bir yardım davranışı olarak algılansa da gerçekte bu davranış, bir evliliğin toplum tarafından bilinçsizce korunmasına ve yaşamasına yöneliktir.

Bu bağlamda, Eva'nın intihar girişimi, Ayckbourn'un oyunlarında o ana dek kadın kişilerin sergilediği davranışlar arasında en acı olanlarından biridir. Ayckbourn'un *Absurd Person Singular*'dan sonraki oyunlarında evli kadınlar için daha acı sahneler oluşturduğu yadsınamaz bir gerçektir. Örneğin, *Woman in*

*Mind'*ın sonunda aklını yitiren Susan, yazarın belki de en acınası kadın kişisidir. Ancak Eva'nın karşılaştığı ahlaksızlık sonrası peşpeşe sergilediği intihar girişimleri, bir kadının evliliğin güçlüklerine katlanamayacak duruma gelmesiyle yaşamda neleri göze alabileceğini ciddi bir biçimde sergiler. Bu nedenle Eva, en az Susan kadar acınası bir kadındır.

Evlilikte Özdekçi Davranışlar ve Aşkın Ölmesi

Ayckbourn bir evlilikte soğukluğun ne demek olduğunu oyunun üçüncü sahnesinde ortaya koyar. Sahne, Ronald ve Marion Wright'ın evindeki bir sonraki yılbaşı eğlencesinde Ronald'ın mutfakta elinde çay fincanı ve boynundaki atkıyla kitap okurken, görünmesiyle açılır. Evin içi çok soğuktur. Isıtma sistemindeki iki üç haftalık arıza yüzünden onların hep sahne dışı kalan çocukları arkadaşlarıyla dışarıdadırlar. Bu arıza, Marion ile Ronald'ın aralarının bozuk olduğunu düşündürmeye yeter. Çünkü bir bakıma “onların paylaştıkları ilişki de mecazi olarak çok soğuk olarak gösterilir.”³⁰

Çiftin kışın ortasında bozuk olan ısıtma sistemini, neden onarttırmadıkları ayrıca sorgulanması gereken bir durumdur. Ayckbourn bu sahnede başta sorunları tam anlamıyla anlayamayan bu çiftin, parasal güçlükler yaşamaya başladıklarını sergilemek ister. Açıkçası yazar, Sidney Hopcroft'un tersine, bankacı Ronald'ın işlerinin yolunda gitmediğini vurgular. Ayrıntılarını paylaşmasa da böylesi bir ekonomik çöküntü ile evlilik ilişkisi arasında paralellik kurar. Bu paralellik konukların eğlenceye gelmesiyle daha da belirginleşir. Çünkü konuklar Ronald'ı ve eşini birbirlerine karşı soğuk ve yabancılaşmış bulurlar. Marion ve Ronald uzun süredir aynı ev içerisinde fakat ayrı odalarda, hiçbir biçimde birbirleriyle gerçek bir iletişim kurmadan yaşamlarını sürdürmektedirler. Onlar belki tartışmazlar ama herhangi bir ilişkide “çatışmanın kişiler arasında sözel ya da bedensel bir saldırıya dönüşmesi gerekmez.”³¹ Ronald ve Marion arasındaki çatışma sessizce, sinsice ve bir sinir savaşı biçiminde geçmektedir. Ronald, Marion ile evliliğini yürütemediğini düşünür. Bu gerçeği ilk eşiyile aralarında geçen ayrılığı da örnek göstererek, Geoffrey'ye açıklar:

Ronald: Evde işleri oldukça iyi yönetiyor görünüyorsun

Geoffrey: Yalnızca bilmek gerek...

Ronald: A! Evet. Önemli nokta. Benim gerçekte sahip olmadığım şey.

Gerçekten öyle değilim. Örneğin, ilk eşim, farklı görünümlü bir kadındı. Çok çekiciydi... Sonra bir gün, aniden uçtu gitti.”³²

³⁰ Paul Allen, *Alan Ayckbourn*, 2002, s. 136.

³¹ Alev Önder, *Ailede İletişim*, 2004, s. 121.

³² Alan Ayckbourn, *Three Plays*, 1979, s. 84.

Ronald hiçbir zaman genel anlamda kadınları tanıyamadığını farklı sözlerle yansıtır. O, kadınları anlamakta gerçekten güçlük çeken bir erkektir. Çünkü onun kadın dünyası ile ilgili hiçbir bilgisi yoktur. Ronald önceki evliliğinin neden sona erdiğini bile henüz anlayamamıştır. Kadınlara karşı önceden olduğu gibi soğuk ve yabancısıdır:

Onları hiçbir zaman anlamadım... Bir an geliyor harika zaman geçiriyorsunuz. Ama sonra aniden onları orada eski bir spor ceket gibi görüyorsunuz. Gerçekten bir şeyler yürümeye başlıyor. Gözyaşı sellerini, sizin cam eşyalarınızı parçalamalarını ve mobilyalarınızı tekmelediklerini görüyorsunuz.³³

Ronald'ın evlilikle ve kadınlarla ilgili sözleri, Ayckbourn'un genel olarak erkeklerin kadınları anlamakta ne kadar güçlük çektiklerini gösterme amacını taşır. Ayckbourn'un erkekleri, kadın doğasına yabancısıdır. Ancak Ayckbourn'un erkeklerinin tek sorunu bu değildir. Ronald, kadın dünyasına ulaşmanın güçlüğüne anlatırken, bunun, genel anlamda erkeklerin sürekli olarak başvurdukları bir bahaneden kaynaklandığı anlaşılır. Diğer bir deyişle, Ayckbourn'un erkekleri, kadınları onların çözülemez ruh dünyalarına sahip oldukları için değil, kendileri gerçekte kadınları anlamakta ciddi bir çaba göstermedikleri için anlamazlar. Gerçekte onlar kadınlara karşı her an yabancılaşmaya hazırdırlar.

Ronald'ın evliliği içerisinde bazı erkekler gibi eşine uzak olması ve hiçbir kadını tanıyamamış olması yalnızca ona özgü bir özellik değildir. Marion da "evlilik tuzağına düştüğünü ve evliliğin yaşamını yok ettiğini"³⁴ düşünerek, Ronald'a karşı benzer duygular besler. Marion'un geçmişine özlem duyması da bunun en belirgin göstergesidir:

Geoff, benim eskiden çok güzel bir kadın olduğumu biliyor muydun? Ben, çok, çok güzel bir kadındım. İnsanlar caddede bana bakarlarken, 'Aman Tanrım, ne güzel, ne güzel bir kadın' derlerdi. İnsanlar yalnızca benim fotoğrafımı almak için kilometrelerce öteden gelirlerdi.³⁵

Marion'un evlenmeden önceki yaşamına öykünmesi, bu evlilikte aşktan artık söz edilemeyeceğini gösterir. Diğer çiftlerden farklı olarak çocuklu ve daha yaşlı olan Ronald ve Marion, sevgisizdirler. Gerçekte evlilikte ilişkilerin zamanla olgunlaşması beklenir. Oysaki onların evliliği eskimiş, tatsızlaşmış ve kurumuştur. Ayckbourn'un daha önceki oyunlarından farklı olarak bunu ortaya çıkaran şey ise, yazarın eşlerin aralarındaki özdekçi duyguları yansıtmasıdır. Parasal sorunlar çiftin arasındaki evliliğin sanılandan daha güçsüz olduğunu

³³ A.g.y., s. 85.

³⁴ Wisam Mansour, *Alan Ayckbourn: An Appreciation*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 1988, s. 202.

³⁵ Alan Ayckbourn, *Three Plays*, 1979, s. 88.

göstermeye yeter. Çiftler, yaşanan parasal sorunları birbirlerine daha da bağlanarak aşmak yerine, birbirlerinden soğur, geçmişlerine dönmeye çalışırlar.

Son yılbaşı eğlencesinin ve oyunun sonunda yapılan dans, yalnızca Ronald-Marion çiftinin değil, tüm eşler arasındaki uyumsuzluğun, duyarsızlığın, iletişimsizliğin, çatışmanın, soğukluğun ve yabancılaşmanın somut izlerini taşıdığından önemlidir. Oyun, “eşlerin bir paylaşım göstermedikleri, bireylerin tek tek yer aldıkları, abartılı bir biçimde zıplayarak, hoplayarak ve dönerek gerçekleştirdikleri, bir tür ölüm dansı ile sona erer.”³⁶ Bu dans birbirini seven eşler arasında yapılan aşk dolu bir dans değildir. Bu dansın tüm çiftlerin birer evlilik trajedisiyle karşı karşıya olduklarının bir göstergesi olduğu söylenebilir. Bunun en önemli nedeni ise; dans eden eşlerin birbirlerine sevgi beslememeleridir. Onların evliliklerinin dokusu bozulmuştur. Bu nedenle de gerçek anlamda evlilikleri yok olmuştur. Eşler duygusal doyumu sağlandığı bir ortamda değillerdir. Oyun kişilerinin yaşamlarına tam anlamıyla bireyselliğe, bencilliğe ve çıkara dayalı ilişkiler egemendir.

Sonuç

Ayckbourn’un tüm oyunlarında olduğu gibi *Absurd Person Singular* da “Britanya’nın toplumsal davranışlarının etkileyici bir eleştirisini”³⁷ sunar. Ancak gerçekte “Britanya’da cinsiyetlerin ilişkilerine yönelik davranış gelişmeleri çarpıcı bir biçimde gerçekleşmiş olsa da, yazarın kişilerinin [davranışlarının] daha çok ilerleme gösterdikleri yönünde çok az delil vardır.”³⁸ Yazara göre, İngiltere’de ekonomik yükselişin ve maddi çıkarların sardığı evlilik kurumunun sağlıklı olması düşünülemez. Oysaki “ailenin temelini içten bağımlılık, biz duygusu ve özverili davranış oluşturur ki, bu davranışlar aile içerisinde bireye belli bir güven duygusu kazandırır.”³⁹ Ancak *Absurd Person Singular*’daki ailelerde böylesi bir biz duygusundan eser yoktur.

Oyundaki çiftlerin biz duygusunun olmamasını bütünüyle evlilik yapısıyla ve aile içi yapıyla ilgili sorunlara bağlayarak değerlendirmek ise doğru olmaz. Bu evliliklerde biz duygusundan uzaklaşılmasını, toplumdaki hızlı ve köklü değişimlerle birlikte ele almak daha yerinde bir yaklaşım olur. Çünkü her ailede güçlü ya da zayıf örgütlü bir yapı bulunur. Bu örgütsel yapıyı toplumun genel örgütsel dizgesinden bağımsız olarak değerlendirmek ise doğru olmaz. Toplum yapısındaki bozulmalar, evlilik ve aile yapısındaki bozulmaları beraberinde getirir. Bu bağlamda *Absurd Person Singular*’daki evliliklerde gözlenen tüm sorunları modern toplumlarda bireyler arasında görülen iletişimsizlik, çatışma,

³⁶ Albert E. Kalson, *Laughter in the Dark*, 1993, s. 96.

³⁷ Andrew Wyllie, *Sex on the Stage*, 2009, s. 116.

³⁸ A.g.y., s. 118.

³⁹ Hüseyin Akyüz, *Kurumlar Sosyolojisi: Tanımlar, Kuramlar ve Uygulamalar*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2008, s. 121.

sevgisizlik, saygısızlık ve yabancılaşma gibi duygularla birlikte ele almak gerekir. Evlilik kurumu, toplumun bir yansıması olarak toplumda gerçekleşen değişimden kendine düşen payı gereğinden çok alır. Toplumsal sorunların eşler arasında da görülmesi bu nedenle gerçekçidir.

Absurd Person Singular'da Ayckbourn tarafından oluşturulmuş gerçekçi bir başka yaklaşım, oyundaki çiftlerin yaşadıkları tüm sorunlara karşın evliliklerinin yıkılmamasıdır. Oyun bir boşanma ya da ayrılık ile sonlanmaz. Yazar, oyunda eşler arasındaki ruhsal gerginlikleri gülmeceyle harmanlayarak, ustaca kullanır. Ayckbourn, evlilik kurumunu "karşılıklı anlayış yoksunluğunun bir biçimi ve yıkılmaya yüz tutmuş, neredeyse her zaman, erkeklerin yararına işleyen bir kurum olarak"⁴⁰ değerlendirir düşüncesi ise doğru değildir. Ayckbourn'un oyunları evlilik kurumunun çoğunlukla kadın kurbanlar ortaya çıkarttığını gösterir. Ancak onun oyunlarının eril gücün kadın gücünü alt etmesi üzerine olduğu düşüncesi doğru değildir. Çünkü yazar oyunlarında Britanya orta-sınıf kadını ve erkeğini kendi gözlemlediği biçimde yansıtır; "Britanya'nın düş ürünü küçük evrenini"⁴¹ sahnesine nesnel bir biçimde taşır. Eşler arasındaki sorunlar karşısında hiçbir zaman erkek ya da kadın yanında yer almaz. Yıkılmasına izin vermediği kutsal gördüğü evlilikte sorunların tam ortasındadır.

Yazarın "geometrik sahne hileleri; bazen onun kişilerini soğuk ve katı betimlemeleri; kişilerinin hepsine eleştirel bir uzaklığı koruması ve yüksek derecedeki zekâsı, onu tutulan ve zekice hazırlanmış farsları arasında geçiş yapan bir oyun yazarı yapar."⁴² Oyundaki evliliklerin yıkılmasına izin vermeyen yazarın bu yolu seçmesi, onun izleyicisinden kadın-erkek ilişkileri ve evlilik üzerine ders çıkarmasını beklemesiyle ve asıl önemlisi yazarın evlilik ve aile kurumuna duyduğu içten bağlılıkla bağdaştırılmalıdır. Bu nedendir ki, tiyatro eleştirmenleri Alan Ayckbourn'un *Absurd Person Singular* gibi altmışlı ve yetmişli yıllarda kaleme aldığı oyunlarının, dönemlerinin ötesinde cinsel politikaları önemli derecede vurgulayan oyunlar olduklarında birleşirler.

⁴⁰ Michael Billington, *Alan Ayckbourn*, 1990, s. 84.

⁴¹ Christopher Innes, *Modern British Drama 1890-1990*, Cambridge University Press, Cambridge, 1992, s. 321.

⁴² Albert Bermel, *Farce: the Comprehensive and Definitive Account of One of the World's Funniest Art Forms*, Simon and Schuster, New York, 1982, s. 250.

KAYNAKÇA

- ADAMS, Bert N. (2004), “*Families and Family Study in International Perspective,*” **Journal of Marriage and Family**, 66, ss. 1076-1088.
- AKYÜZ, Hüseyin (2008), **Kurumlar Sosyolojisi: Tanımlar, Kuramlar ve Uygulamalar**, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- ALLEN, Paul (2002), **Alan Ayckbourn: Grinning at the Edge**, New York: Continuum.
- AYCBOURN, Alan. (1979), **Three Plays: Bedroom Farce, Absurd Person Singular, Absent Friends**, London: Penguin Books.
- BERMEL, Albert (1982), **Farce: the Comprehensive and Definitive Account of One of the World’s Funniest Art Forms**, New York: Simon and Schuster.
- BILLINGTON, Michael (1990), **Alan Ayckbourn: Macmillan Modern Dramatists (Second edition)**, London: Macmillan.
- INNES, Christopher (1992), **Modern British Drama 1890-1990**, Cambridge: Cambridge University Press.
- KALSON, Albert E. (1993), **Laughter in the Dark: The Plays of Alan Ayckbourn**, Rutherford NJ.: Farleigh Dickinson University Press.
- MANSOUR, Wisam (1988), **Alan Ayckbourn: An Appreciation**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi),Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- ÖNDER, Alev (2004), **Ailede İletişim: Konuşarak ve Dinleyerek Anlaşalım**, İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- SHELLARD, Dominic (1999), **British Theatre Since the War**, New Haven and London: Yale University Press.
- SLOVER, T. W. (1993), **The Evaluation of Domestic Themes in a Popular Style in The Plays of Alan Ayckbourn**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, The University of Michigan.
- WATSON, Ian (1988), **Conversations with Ayckbourn**, London/Boston: Faber and Faber.
- WHITE, Sidney Howard (1984), **Alan Ayckbourn**, Boston: Twayne English Authors Series.
- WYLLIE, Andrew (2009), **Sex on the Stage: Gender and Sexuality in Post- War British Theatre**, Bristol/Chicago: Intellect Books.